

ČESKOSLOVENSKÁ ANARCHISTICKÁ FEDERACE

Československá anarchistická federace (ČSAF) sdružuje místní skupiny a jednotlivce, kteří se hlásí k anarchistickým myšlenkám. Jsme svobodomyšlný kolektiv sdružující pracující, nezaměstnané a studenty na anarchistických zásadách. Rozumíme tím federalismus, samosprávu a aktivitu zdola. Nemáme žádné vůdce, všechna rozhodnutí jsou přijímána všemi členy, případné funkce jsou volitelné a kdykoli odvolatelné zdola. ČSAF usiluje o vytvoření svobodné a samosprávné společnosti založené na územní a výrobní samosprávě, federalismu, rovnosti, solidaritě a sociální spravedlnosti. Společnosti, kterou budeme spravovat my samotní – obyčejní lidé – pracující, studenti a důchodci. ČSAF se věnuje propagaci anarchistických myšlenek a materiálů, různorodým akcím, aktivitám a kampaním, které považuje za důležité. Sdílíš podobné myšlenky a myslíš si, že organizováním můžeme snadněji dosáhnout spousty věcí, snadněji a účinněji bránit svá práva a prosazovat své potřeby? Přidej se k ČSAF nebo s námi spolupracuj.

WWW.CSAF.CZ

BAKUNIN V KOSTCE

**NAKLADATELSTVÍ
ČESKOSLOVENSKÉ ANARCHISTICKÉ
FEDERACE**

takových politických orgánech měla moc plynout "od základny k vrcholu" a z "obvodu do středu". Jinými slovy, takovéto organizace by měly být výrazem individuálních a skupinových názorů a ne řídicími centry, která kontrolují lidi. Bakunin na základě federalismu navrhoval mnohohrstevnatý systém odpovědnosti za rozhodování, který by k sobě připoutával všechny účastníky, dokud by systém podporovali. Jedinci, skupiny či politické instituce, které by tvořily celkovou strukturu, by měly právo odtrhnout se. Každý účastnický celek by měl absolutní právo na sebeurčení, právo sdružovat se nebo nesdružovat s většími uskupeními. Bakunin začínal na místní úrovni a jako základní politickou jednotku navrhoval zcela autonomní komunu. Komuna by si na základě všeobecného hlasovacího práva zvolila všechny své funkcionáře, zákonodárce, soudce a správce komunálního majetku. Komuna by si o svých záležitostech rozhodovala sama, ale pokud by se dobrovolně federovala do další správní vrstvy – provinčního shromáždění – musela by její ústava odpovídat tomuto provinčnímu shromáždění. Podobně musí být ústava provincie přijata participujícími komunami. Provinční shromáždění by definovalo práva a povinnosti existující mezi komunami a přijalo by zákony týkající se provincie jako celku. O složení provinčního shromáždění by se rozhodovalo na základě všeobecného hlasovacího práva. Dalšími úrovněmi politického uspořádání by byl národní orgán a nakonec mezinárodní shromáždění. Co se týče mezinárodního uspořádání, Bakunin navrhoval, aby neexistovaly žádné stálé ozbrojené síly a místo toho dával přednost vytváření místních občanských obranných milic. Spory mezi národy a jejich provinciemi mělo řešit mezinárodní shromáždění. Toto shromáždění mohlo, pokud by to bylo třeba, vést válku proti vnějším agresorům, ale pokud by členský národ mezinárodní federace napadl jiného člena, pak měl být vyloučen a měla se proti němu postavit federace jako celek. Bakuninův nástin anarchie se tedy zcela zakládá na svobodné federaci účastníků, která měla maximalizovat individuální i kolektivní blaho.

BAKUNINOVA PLATNOST PRO DNEŠEK

V celé této brožurce mluvil Bakunin sám za sebe a je zjevné, které názory náleží autorovi brožurky. V této poslední části by mohlo stát za to zhodnotit Bakuninovy myšlenky a činy.

S nadvládou marxismu ve světovém dělnickém a revolučním hnutí ve dvacátém století se stalo normou Bakunina odmítat jako zmateného nebo irrelevantního. Avšak za svého života byl důležitou postavou, která si získala značnou podporu. Marx byl pod takovým tlakem Bakunina a jeho stoupenců, že musel První internacionálu zničit tím, že ji přestěhoval do New Yorku. Aby nepodlehla anarchismu, Marx ji zabil byrokratickým manévrem.

vykořisťovány. Čím je daná skupina vzdálenější od dělníků, tím pravděpodobněji je součástí vykořisťovatelské kategorie a tím méně sama trpí vykořisťováním. Mezi dvěma hlavními třídami je střední třída nebo střední vrstvy, které vykořisťují i jsou vykořisťovány, v závislosti na svém postavení ve společenské hierarchii.

Masy, které jsou tou nejvykořisťovanější formou, jsou podle Bakunina velkou revoluční třídou, která jediná může smést současný hospodářský systém. Naneštěstí, samotná skutečnost vykořisťování a chudoby, která je jeho důsledkem, není sama o sobě zárukou revoluce. Bakunin se domníval, že extrémní chudoba pravděpodobně povede k rezignaci, pokud lid nebude vidět nějakou možnou alternativu k existujícímu řádu. Možná, že kdyby byli chudí zahrnání do naprostého zoufalství, tak by povstali v nějaké revoltě. Revolty jsou však spíše lokální a tudíž snadno porazitelné. Podle Bakuninova názoru jsou k uskutečnění lidové revoluce nutné tři podmínky.

Jsou to:

- ryzí nenávisť k podmínkám, v nichž se masy nalézají;
- přesvědčení, že změna je možnou alternativou;
- jasná vize společnosti, kterou je třeba pro emancipaci lidstva vytvořit.

Bez přítomnosti těchto tří faktorů, plus jednotné a efektivní sebeorganizace, nemůže žádná osvobozující revoluce uspět.

Bakunin nepochyboval o tom, že revoluce, aby vytvořila základnu nové společnosti, musí nutně zahrnovat i destrukci. Prohlásil, že revoluce jednoduše neznamená nic miň než válku, čili fyzické ničení lidí a majetku. V živelných revolucích často dochází k rozsáhlému ničení majetku. Bakunin si povšimnul, že když si to okolnosti vyžadovaly, tak dělníci ničili dokonce i své vlastní domy, které jim zpravidla nepatřily. Tvrdil, že negativní, destruktivní touhy jsou ke smetení minulosti absolutně nezbytné. Ničení je úzce spojeno s budováním, neboť "čím živěji si budoucnost představujeme, tím mocnější je síla destrukce."

Vzhledem k těsnému vztahu mezi koncentrací bohatství a mocí v kapitalistických společnostech nás nepřekvapí, že Bakunin považoval hospodářskou otázku za svrchovaně důležitou. A právě v tomto kontextu boje mezi prací a kapitálem přikládal Bakunin velký význam stávkám dělníků. Byl přesvědčen, že stávky mají v boji proti kapitalismu několik důležitých funkcí. Zaprvé jsou nutné jako katalyzátor, který dělníky vytrhne z jejich ochotného přijímání kapitalismu, vymaní je z jejich stavu rezignace. Stávky, jakožto forma ekonomické a politické války, vyžadují ke svému úspěchu jednotu a tak dávají dělníky dohromady. Během stávek dochází k polarizaci mezi zaměstnavateli a dělníky. To způsobuje větší vnímavost dělníků k revoluční propagandě a ničí touhu po

Druhým hlavním úkolem bakuninistické organizace bylo působit jako hlídací pes dělnické třídy. Tehdy, stejně jako dnes, se autoritářské skupinky stavěly do pozice vůdců revoluce a dodávaly své vlastní členy jako "záložní vlády". Anarchistický předvoj musí taková hnutí odhalovat, aby revoluce jen nenahradila jeden zastupitelský stát jiným, "revolučním". Po počátečním vítězství se političtí revolucionáři, oni obhájci takzvaných dělnických vlád a diktatury proletariátu, podle Bakunina budou snažit "lidové vášně zadupat." "Vyzývají k pořádku, k důvěře v ty, kdo se během revoluce a v jejím jménu zmocnili diktátorských pravomocí a sami pro sebe je legalizovali a k poslušnosti těmto lidem; takto tito političtí revolucionáři znovuustavují stát. My naopak musíme probudit a podněcovat všechny dynamické vášně lidu."

ANARCHIE

Bakunin v celé své kritice kapitalismu a státního socialismu neustále argumentuje pro svobodu. Nemůže nás tedy překvapit, když zjistíme, že v jeho náčrtech budoucí anarchistické společnosti má prioritu princip svobody. V několika revolučních programech narýsoval to, co považoval za základní rysy společnosti, které budou podporovat maximální možnou individuální a kolektivní svobodu. Společnosti předjímané v Bakuninových programech nejsou utopiemi ve smyslu detailně popsaných fiktivních obcí bez potíží, ale spíš jen návrhem základní a minimální kostry struktury, které by zaručovaly svobodu. Povaha budoucích anarchistických společností se bude různit, řekl Bakunin, podle celé škály historických, kulturních, ekonomických a zeměpisných faktorů.

Základním problémem bylo vytvořit minimální, nezbytně nutné podmínky, které by přinesly společnost založenou na spravedlnosti a sociálním blahu pro všechny a rovněž by plodily svobodu. Negativní, čili destruktivní rysy programů se všechny zabývají zrušením těch institucí, které vedou k nadvládě a vykořisťování. Stát, včetně etablované církve, soudy, státní banky a byrokracie, ozbrojené síly a policie, to vše mělo být smeteno. Také se měly zrušit veškeré hodnosti, výsady, třídy a monarchie.

Pozitivní, konstruktivní rysy nové společnosti se všechny navzájem propojují, aby podporovaly svobodu a spravedlnost. Aby byla společnost svobodná, tvrdil Bakunin, nestačí prostě jen nastolit rovnost. Ne, svobody lze dosáhnout a udržet ji jedině tehdy, když se života společnosti účastní vysoce vzdělané a zdravé obyvatelstvo bez sociálních a ekonomických starostí. Takovéto osvícené obyvatelstvo pak může být doopravdy svobodné a schopné jednat racionálně na základě lidem kontrolované vědy a zevrubné znalosti všech dotčených témat. Bakunin obhajoval naprostou svobodu pohybu, smýšlení, morálky, kde se lidé nebudou nikomu zodpovídat za své přesvědčení a činy. Musí to

k sebeudržování, ať už jsou to státy kapitalistické nebo socialistické, a proto se postaví jako překážka do cesty k lidské svobodě.

Dalo by se namítnout, že státy se primárně nezabývají politickými represemi a násilím a obzvláště liberální demokratické státy mají dokonce velký zájem na sociálním blahu. Bakunin tvrdí, že takové aspekty jsou jen zástěrkou a že ve stavu ohrožení všechny státy odhalí svoji v zásadě násilnou podstatu. V Británii a Severním Irsku tento represivní rys státní činnosti vystupuje stále více do popředí. Když se stát v jakkoli významné míře setkal s odporem, odpověděl s brutální neústupností.

A vývoj v Británii během posledních pár desítek let dokazuje další rys státu, kterému Bakunin věnoval pozornost – jeho tendence k rostoucímu autoritářství a absolutismu. Věřil, že ve všech státech, ať už jsou liberální, socialistické, kapitalistické či jakékoli jiné, existuje silný tlak směrem k vojenské diktatuře, ale že míra takového vývoje se však bude lišit v závislosti na takových faktorech, jako třeba demografie, kultura a politika.

A konečně si Bakunin povšimnul, že státy směřují k válkám proti jiným státům. Jelikož mezi státy není žádný mezinárodně přijímaný mravní kodex, rivalita mezi nimi bude nabývat podoby vojenského konfliktu. "Dokud bude existovat vláda, nebude mír. Budou jen kratší či delší přestávky a příměří uzavírané neustále válčícími státy. Ale jakmile bude mít stát dojem, že je dostatečně silný, aby tuto rovnováhu zničil ve svůj prospěch, nikdy tak neopomene učinit."

BURŽOAZNÍ DEMOKRACIE

Politici komentátoři a sdělovací prostředky neustále pějí chválu na systém zastupitelské demokracie, v němž se po voličích každých pár let chce, aby zaškrtili někoho na kusu papíru a tak určili, kdo je bude kontrolovat. Tento systém funguje doposud dobře, protože kapitalistický systém našel způsob, jak získávat legitimitu prostřednictvím iluze, že jsou to voliči, kdo nějakým způsobem řídí chod systému. Bakuninovy písemnosti na téma zastupitelské demokracie vznikly v době, kdy ve světě téměř neexistovala. Přesto mohl na základě pár příkladů (Spojené státy, Švýcarsko) vidět, že rozšiřování volebního práva úděl obrovských mas obyvatelstva příliš nezlepšuje.

Pravda, jak si Bakunin povšimnul, politici ze střední třídy jsou před voliči připraveni klanět se a dělat všemožné sliby. Ale tato rovnost kandidátů a obyvatelstva mizí v den po volbách, jakmile se z nich stanou členové parlamentu. Dělníci chodí dál do práce a buržoazie opět přebírá problematiku podnikání a politických intrik.

příspěvků se moc netlačí, substituční orgány mohou jednat fakticky beztrestně. Pro výbory je to sice dobré, ale vede to téměř ke konci demokratického života svazu. Moc je čím dál tím víc přitahována k výborům a těmto orgánům, které tak jako všechny vlády nahrazují svojí vůlí vůli členstva. To pak dává průchod osobním intrikám, ješitnosti, ambicím a sobeckým zájmům. Mnohé vnitroodborové bitvy, které zdánlivě probíhají na ideologickém poli, jsou ve skutečnosti pouze boji o kontrolu mezi ambiciózními jedinci, kteří si ke svojí kariéře vybrali odborovou strukturu. Tento kariérismus se příležitostně táhne i bitvami mezi soupeřícími levičkami, například tam, kde ke konfliktu žádný politický důvod neexistuje. V minulosti komunistická strana nabízela kariérní cestu v určitých svazech a k takovým konfliktům docházelo neustále.

V Militant Tendency, která se také chce zmocnit odborů, pravděpodobně existuje stejný problém. V nejrůznějších odborových výborech, které jsou vytvářeny na hierarchickém základě (odrážejícím kapitalismus), začínají na základě vyšší inteligence nebo agresivity dominovat jeden nebo dva jedinci. Nakonec začínají odbory ovládat bossové, kteří mají ve svých organizacích velkou moc a to i navzdory zárukám demokratických procedur a stanov. Za posledních několik málo desítek let se mnozí takoví odboroví bossové stali národními postavami, zvláště v dobách vlády labouristů.

Bakunin si uvědomoval, že takováto degenerace odborů je nevyhnutelná, ale že k ní dochází jen při absenci kontroly ze strany členské základny, při nedostatku opozice vůči nedemokratickým trendům a tehdy, když se k odborové moci dostanou ti, kdo se nechají zkorumpovat. Ti jedinci, kteří si doopravdy chtějí zachovat svoji osobní bezúhonnost, tvrdil Bakunin, by neměli v úřadu zůstat až příliš dlouho a měli by povzbuzovat silnou opozici členské základny. Odboroví militanti mají povinnost zůstat věrni svým revolučním ideálům.

Osobní bezúhonnost však není dostatečnou zárukou. Do hry je třeba vnést i jiné, institucionální a organizační faktory. Ty zahrnují pravidelné podávání zpráv o návrzích, které úředníci předložili a o tom, jak hlasovali, jinými slovy častá a přímá zodpovědnost směrem dolů. Za druhé, takoví odboroví delegáti musí své mandáty získávat od členstva a musí být podřízeni instrukcím členské základny. Za třetí Bakunin navrhuje neustálé odvolávání neuspokojivých delegátů. Nakonec, a to je nejdůležitější, naléhá na svolávání masových schůzí a na další výrazy aktivity zdola, která by obcházela ty předáky, kteří jednájí nedemokraticky. Masové schůze inspirují pasivní členy k akci a vytvářejí soudružství, které bude usilovat o vypuzení takzvaných předáků. (Na základě toho lze dojít k závěru, že Bakunin byl hlavní inspirací anarchosyndikalistického hnutí).

vlastními životy zaručí, že zavládne spravedlnost a svoboda. Vzdát se přímé kontroly znamená odmítnout svobodu. Propůjčit někomu jinému politickou svrchovanost, ať už pod praporem demokracie, republikanismu, lidového státu či čehokoli jiného, znamená dát mu kontrolu a tedy i vládu nad našimi životy. Někdo by se mohl domnívat, že referendum, ve kterém by lidé přímo přijímali zákony, by bylo pokrokem v myšlence zastupitelské demokracie. Podle Bakunina tomu tak z nejrůznějších důvodů není. Zaprvé, lid není v pozici, kdy by mohl rozhodovat na základě plné znalosti všech dotčených témat. Zákony svojí podstatou rovněž mohou být komplikované, abstraktní i specializované, a proto, aby o nich mohl lid seriózně rozhodnout, potřeboval by být plně vzdělaný a mít dostatek času a prostředků, aby mohl zvážit a prodiskutovat všechny obsažené aspekty. Realita referenda je taková, že je profesionální politici používají k legitimizaci témat, která jsou v zásadě buržoazní. Není náhodou, že Švýcarsko, které referenda často využívá, zůstává jednou z nejkonzervativnějších zemí Evropy. Referendum znamená, že politici jsou průvodci lidu, kteří určují mantinely diskuse. A tak i přes svůj vstup do dění, lid zůstává pod kontrolou buržoazie.

A nakonec, Bakunin k celé koncepci možnosti demokratického státu: pro něj je demokratický stát protimluvem, jelikož stát je v zásadě o síle, autoritě a nadvládě a nutně se zakládá na nerovnosti bohatství a moci. Demokracie ve smyslu samosprávy pro všechny znamená, že nikdo není ovládán. A pokud nikdo nevládne, nemůže ani existovat stát. Jestliže existuje stát, nemůže existovat samospráva.

MARX

Bakuninova opozice k marxismu zahrnuje několik samostatných, ale souvisejících kritik. I když považoval Marxe za upřímného revolucionáře, byl Bakunin přesvědčen, že aplikace marxistického systému by nutně vedla k nahrazení jedné represe (kapitalistické) jinou (státně socialistickou).

Zaprvé, Bakunin byl proti tomu, co v Marxově myšlení považoval za prvek ekonomického determinismu, nejjednodušeji vyjádřený ve větě, že "Bytí určuje vědomí." Jinak řečeno, Bakunin byl proti názoru, že celá škála "nadstavbových" činitelů společnosti – její zákony, mravy, věda, náboženství atd. – je "jen nutným následkem rozvoje ekonomických skutečností." Místo toho, aby byly dějiny nebo věda především určovány ekonomickými činiteli (např. "způsob výroby"), Bakunin připouštěl

mnohem větší prostor pro aktivní intervenci lidských bytostí při realizaci jejich vlastního osudu.

Mnohem zásadnější byl Bakuninův odmítavý postoj k marxistické myšlence diktatury proletariátu, která měla být přechodným státem na cestě k bezstátnímu komunismu. Marx a Engels psali v Komunistickém manifestu z roku 1848 o potřebě pracovních armád pod dozorem státu, o zaostalosti venkovských dělníků, o potřebě centralizovaného a řízeného hospodářství a širokého znárodnování. Později Marx také jasně řekl, že dělnická vláda by mohla vzniknout prostřednictvím všeobecného volebního práva. Bakunin všechny tyto návrhy zpochybnil.

Stát, ať je jeho základ jakýkoliv, ať je proletářský nebo buržoazní, nevyhnutelně obsahuje několik rysů, které je třeba odmítnout. Státy jsou založené na donucování a nadvládě. Tato nadvláda, prohlásil Bakunin, by velmi brzy přestala být nadvládou proletariátu nad jeho nepřáteli a změnila by se ve stát nad proletariátem. Bakunin byl přesvědčen, že ten by vznikl z nemožnosti, aby celá třída, čítající milióny lidí, vládla sama svým jménem. Dělníci by nutně museli vykonávat moc zprostředkovaně a to tak, že by úkol vládnout svěřili skupince politiků.

Jakmile by jednou vláda vyklouzla z rukou mas, vytvořila by se nová třída odborníků, vědců a profesionálních politiků. Bakunin byl přesvědčen, že tato nová elita by měla svoji nadvládu nad dělníky mnohem jistější, protože by používala mystifikace a legitimacy, kterou by jí skýtal tvrzení, že jedná v souladu s vědeckými zákony (hlavní tvrzení marxistů).

Navíc, i když by nový stát mohl hrát maškarádu, že je opravdovým výrazem vůle lidu, institucionalizace moci dává vzniknout nové skupině vládců se stejnými sobeckými zájmy a se stejnými zástěrkami pro své pochybné jednání. Dalším problémem, který nastoluje státní systém, je podle Bakunina další posilování procesu nadvlády centralizovanou státní vládou. Stát jako vlastník, organizátor, ředitel, finančník a přerozdělovač práce a hospodářství by při svém fungování musel nutně jednat autoritativně. Jak můžeme vidět na sovětském systému, shora řízené hospodářství musí fungovat tak, že se rozhoduje směrem shora dolů; nedokáže uspokojit složité a různorodé potřeby jedinců a v konečné instanci je beznadějným, nevykonným gigantom. Marx byl přesvědčen, že centralismus v jakékoliv podobě je krokem ke konečnému, státnímu řešení revoluce. Bakunin naopak stavěl proti centralismu federalismus. Realita Bakuninovy předpovědi, co se týče fungování marxistických států, potvrdila. Bolševici se chopili moci v roce 1917. Ustavičně mluvili o diktatuře proletariátu a vládě sovětů, ale nevyhnutelně, chtě nechtě, vytvořili rozsáhlý byrokratický policejní stát.

ODBORY

Větší část levice v Británii pohlíží na současnou strukturu odborů v pozitivním světle. To platí pro členy Labour Party, levicové i pravicové, pro komunistickou stranu, pro Militant Tendency a pro mnohé další marxistické organizace. Tato uskupení se chtějí zmocnit kontroly nad odbory, tak jak jsou, nebo si ji udržet, aby je mohly využívat pro své vlastní záměry. V důsledku toho v odborech často dochází k tvrdým konfliktům a k manévrování ve snaze získat kontrolu. Nejzjevnější je tento trend v CPSA, kde se při kontrole nad odborovou exekutivou a funkcemi na plný úvazek střídá nechtěná skupina pravicových antikomunistů s Militant Tendency a jejími stoupenci. Hlavní výjimkou je v tomto směru Socialist Workers Party, která prosazuje organizaci členské základny tak dlouho, dokud ji může SWP kontrolovat.

Bakunin položil základy anarchistického přístupu k odborovým organizacím a popsal obecnou tendenci neanarchistických odborů k úpadku do podoby osobních lén a byrokracie už před stoletím. Když diskutoval o odborech v souvislosti s odborovou organizací v Mezinárodním sdružení pracujících, uváděl příklady, jak lze odbory ukrást jejich členstvu, výrazem jehož vůle mají být. Identifikoval několik navzájem souvisejících rysů, které vedou k uzurpaci moci odborovými předáky. Zprvu ukázal na psychologický faktor, který hraje klíčovou úlohu. Poctiví, tvrdě pracující, inteligentní a dobře to myslící militanti si svojí tvrdou prací získají respekt a obdiv svých spolučlenů a jsou zvoleni do odborového úřadu. Projevují sebeobětování, iniciativu a schopnosti. Bohužel, jakmile se jednou dostanou do vedoucí pozice, tyto lidé si brzy začnou myslet, že jsou nepostradatelní a centrum jejich pozornosti se víc a víc zaměřuje na machinace v nejrůznějších odborových výborech.

Ti, kdo kdysi bývali militanty, se vzdalují od každodenních problémů řadových členů a nabývají sebeklamu, který postihuje všechny vůdce, jmenovitě pocit nadřazenosti. Vzhledem k existenci odborových byrokracií a tajných debatních komor, ve kterých předáci rozhodují o odborových akcích a politice, vzniká uvnitř odborových struktur "vládní aristokracie" a to bez ohledu na to, jak demokratické mohou tyto struktury formálně být. S rostoucí autoritou odborových výborů atd. se dělníci stávají k odborovým záležitostem lhostejnými, s výjimkou – zdůrazňuje Bakunin – témat, která se jich přímo dotýkají, např. členské příspěvky, stávky atd. Odbory měly vždy se získáváním příspěvků od odcizeného členstva velké problémy, na což se našlo řešení v systému "odškrtávání", kdy odbory a zaměstnavatelé spolupracují na odebrání požadované sumy hned u zdroje, tj. z výplatního pytlíku. Tam, kde dělníci nekontrolují přímo svůj svaz a delegují autoritu na výbory a profesionální činitele, dochází k několika věcem. Zprvu, dokud nejsou členské příspěvky příliš vysoké a na zaplacení dlužných

Dnes je ve Spojených státech a v západní Evropě převládajícím politickým systémem liberální demokracie. V Británii je volební systém při rozdělování parlamentních křesel zjevně nespravedlivý, jelikož některé strany se značnou podporou získají jen zanedbatelné zastoupení. Avšak i tam, kde se aplikuje poměrné zastoupení, zůstává bakunistická kritika sžíravou. Neboť zastupitelský systém vyžaduje, aby se jen malá část obyvatelstva zabývala přímo zákonodárstvím a vládnutím (v Británii většina z 650 poslanců).

Bakuninova námitka proti zastupitelské demokracii spočívá v zásadě na skutečnosti, že je výrazem ve společnosti existující nerovnosti moci. Navzdory ústavám, které zaručují občanská práva a rovnost před zákonem, realita je taková, že permanentní kontrola je v rukou kapitalistické třídy. Dokud bude muset obrovská masa obyvatelstva prodávat svoji pracovní sílu, aby přežila, nemůže existovat demokratická vláda. Dokud jsou lidé ekonomicky vykořisťováni kapitalismem a existuje ohromná nerovnost bohatství, nemůže existovat skutečná demokracie. Jak Bakunin objasnil, ekonomické skutečnosti jsou mnohem silnější než politická práva. Dokud tu budou ekonomická privilegia, bude tu i politická nadvláda bohatých nad chudými. Důsledkem tohoto vztahu je, že zástupci kapitalismu (buržoazní demokracie) "fakticky, ne-li právně, vlastní výlučnou výsadu vládnout."

Obvyklou smyšlenkou, která se v liberálních demokraciích vypráví, je, že vládne lid. Realita je však taková, že nutně vládou menšiny. Privilegovaná hrstka, která má přístup k bohatství, vzdělání a volný čas, je pro vládnutí zcela jasně lépe vybavena než obyčejní pracující lidé, kteří obecně volného času moc nemají a jejich vzdělání je jen základní.

Jak ale Bakunin objasňoval, kdyby byla nějakou kličkou zvolena socialistická vláda, věci by se reálně moc nezlepšily. Tvrdil, že když lidé získají moc a postaví sami sebe "nad" společnost, jejich způsob nazírání na svět se změní. Z jejich vrcholového postavení vysokého úřadu se pohled na život deformuje a zdá se jim hodně jiný než těm dole. Dějiny socialistického zastupitelství v parlamentu jsou především dějinami opouštění slibů a postupného pohlcování zastupitelů způsoby, morálkou a postoji vládnoucí třídy. Bakunin upozorňuje, že takováto rezignace na socialistické myšlenky není důsledkem zrady, ale toho, že účast v parlamentu vede zastupitele k tomu, aby se na svět dívali skrz křivé zrcadlo. Dělnický parlament, který by se zabýval vládnutím, řekl Bakunin, by skončil jako komora "odhodlaných aristokratů, směhlých nebo bojácných zbožňovatelů autority, z nichž se rovněž stanou vykořisťovatelé a utiskovatelé."

Bakunin znovu a znovu ve svých spisech argumentuje, že nikdo nemůže vládnout za lid v jeho zájmu. Jedině naše osobní a přímá kontrola nad

REVOLUČNÍ ORGANIZACE

Bakunin revolucionář byl především přesvědčen o nutnosti kolektivní akce, kterou by se dosáhlo anarchie. Po jeho smrti byla v anarchistickém hnutí silná tendence k upuštění od organizovanosti ve prospěch malých skupin a individuální činnosti. Tento vývoj, který na konci devatenáctého století vyvrcholil ve Francii v individuálních teroristických činech, izoloval anarchismus od samotného zdroje revoluce, jmenovitě od dělníků. Bakunin, který se důsledně držel ostatních aspektů svého myšlení, nechápal organizaci jako centralizovanou a disciplinovanou armádu (ačkoli věřil, že sebedisciplína je životně důležitá), ale jako výslednici decentralizovaného federalismu, v němž revolucionáři mohou usměrňovat svoji energii prostřednictvím vzájemné dohody uvnitř kolektivu. Bakunin tvrdil, že je nutné mít koordinované revoluční hnutí a to z několika důvodů. Zprvé, pokud by anarchisté postupovali jednotlivě, bez společného směru, nevyhnutelně by skončili u toho, že každý bude postupovat jiným směrem a následně by se tak navzájem neutralizovali. Organizace není nezbytná pro nic za nic, je nutná k maximalizování síly revolučních tříd, čelících obrovským zdrojům, které ovládá kapitalistický stát. Z Bakuninova hlediska má však největší význam spontánní vzpoura lidu proti autoritě. V povaze čistě spontánních povstání je nestejnomyšlnost a jejich intenzita se čas od času a místo od místa liší. Anarchistická revoluční organizace se nesmí pokoušet zmocnit se povstání a vést je, ale je odpovědná za vyjasnění cílů, za předkládání revoluční propagandy a za vypracování myšlenek v souladu s revolučními instinkty mas. Zajít dál, to by podrylo celý záměr revoluce, kterým je sebeosvobození. Pučismus nemá v Bakuninově myšlení místo.

Bakunin tedy smysl revoluční organizace chápal jako nabízet revoluci pomoc a ne ji nahradit. A právě v těchto souvislostech je třeba chápat Bakuninovo volání po "tajném revolučním předvoji" a po "neviditelné diktatuře" předvoje. Je třeba říci, že tento předvoj nemá nic společného s leninistickým modelem předvoje, který usiluje o skutečnou, přímou diktaturu nad pracující třídou. Bakunin byl rozhodně proti takovým postojům a své stoupence informoval, že "žádnému členovi... není dovoleno – dokonce ani uprostřed revoluce – přijmout veřejný úřad jakéhokoliv druhu a není to dovoleno ani (revoluční) organizaci... vždy bude ve střehu a znemožní založení autorit, vlád a států." Předvoj však měl revoluční hnutí ovlivňovat na neformálním základě a spoléhat se, že talent jeho členů jej dovede k výsledkům. Bakunin se domníval, že hrozbou pro revoluci je institucionalizace autority a ne přirozené nerovnosti. Předvoj by fungoval jako katalyzátor revoluční činnosti samotné pracující třídy a očekávalo se, že se do hnutí plně ponoří. Bakuninův předvoj se pak soustředil na osvětu a propagandu a na rozdíl od leninistického stranického předvoje neměl být tělesem odděleným od třídy, ale činitelem aktivním uvnitř třídy.

kompromisu a dohodách. Bakunin se domníval, že s růstem boje mezi prací a kapitálem poroste i intenzita a množství stávek. Konečnou stávkou je stávka generální. Bakunin si myslel, že revoluční generální stávka, v níž jsou třídně uvědomění dělníci prosáknuti anarchistickými myšlenkami, povede ke konečnému výbuchu, který uskuteční anarchistickou společnost.

Bakuninovy myšlenky jsou revoluční v plném smyslu, protože se zabývají zničením hospodářského vykořisťování a společenské/politické nadvlády a jejich nahrazením systémem společenského uspořádání, které by bylo v souladu s lidskou přirozeností. Bakunin nabídl kritiku kapitalismu, ve které šla autorita ruku v ruce s ekonomickou nerovností a státního socialismu (např. marxismus), který se jednostranně soustředí na ekonomické faktory, zatímco hrubě podceňuje nebezpečí společenské autority.

STÁT

Bakunin svoji celistvou a jednotnou teorii založil na třech navzájem závislých platformách. Jmenovitě:

- lidské bytosti jsou od přírody společenské (a tudíž touží po společenské solidaritě);
- jsou si víceméně rovné a
- chtějí být svobodné.

Jeho anarchismus se proto zabýval problémem vytvoření společnosti svobody v kontextu rovnostářského systému vzájemné interakce. Tvrdil, že problémem dnešních společností je to, že jsou ovládány státy, které jsou nutně násilné, protisociální a jsou umělými konstrukcemi, které brání lidstvu v jeho naplnění.

I když podle Bakunina má kapitalismus kromě státu mnoho rysů, které mu lze vytknout (např. útlak žen, námezdní otroctví), je to stát, kdo přizívá, udržuje a chrání utiskující systém jako celek. Stát definuje jako protisociální stroj, který kontroluje společnost ve prospěch třídy či elity utlačovatelů. V zásadě je to instituce založená na násilí a stará se o udržování nerovnosti pomocí politické represe. Stát navíc spoléhá na stálou byrokracii, která mu pomáhá uskutečňovat jeho cíle. Byrokratická složka mimochodem není prostě jen nástrojem, který stát podporuje. Bakunin byl přesvědčen, že všechny státy mají vnitřní tendenci

být, tvrdil, naprostá a neomezená svoboda projevu, tisku a shromažďování. Byl přesvědčen, že svobodu je třeba bránit svobodou, neboť "obhajovat omezení svobody pod záminkou její obrany je nebezpečným bludem." Skutečně svobodná a osvícená společnost, řekl Bakunin, by odpovídajícím způsobem zachovávala svobodu. Myslel si, že pořádek ve společnosti nepraví z potlačování myšlenek, které plodí jen opozici a frakcionářství, ale z co nejplnější svobody pro všechny. Tím není řečeno, že se Bakunin domníval, že společnost nemá právo bránit se. Byl pevně přesvědčen, že svobody lze dosáhnout pouze ve společnosti a ne prostřednictvím jejího zničení. Lidé, kteří se chovají způsobem, jenž zmenšuje svobodu druhých, nemají ve společnosti místo. To se týká všech parazitů, kteří žijí z práce ostatních. Práce, příspěvek jedinců práce k tvorbě bohatství, tvoří v navrhované anarchistické společnosti základ politických práv. Ti, kdo žijí z vykořisťování druhých, si žádná politická práva nezasluhují. Další, kteří kradou, porušují dobrovolné dohody uzavřené společností nebo uvnitř společnosti, způsobí někomu ublížení na těle atd. mohou očekávat, že je čeká trest podle zákonů, které si tato společnost vytvořila. Odsouzený zločinec může na druhé straně trestu ze strany společnosti uniknout tím, že ji opustí a s ní i výhody, které tato společnost poskytuje. Společnost rovněž může zločince vyloučit, pokud tak chce učinit. Bakunin v podstatě při minimalizaci asociálního chování hodně sázel na sílu osvíceného veřejného mínění.

Bakunin navrhoval vyrovnání bohatství, i když tvrdil, že přirozené nerovnosti, které se odrážejí v různé míře kvalifikace, energie a spornosti, by se měly tolerovat. Účelem rovnosti je umožnit jedincům, aby ve společnosti našli plné vyjádření svého lidství. Bakunin byl rozhodně proti myšlence nájemné práce, která, kdyby se zavedla do anarchistické společnosti, by vedla ke znovuzavedení nerovnosti a námezdního otroctví. Místo toho navrhoval kolektivní úsilí, protože se domníval, že by bylo efektivnější. Avšak pokud jedinci nezaměstnávají jiné, neměl proti tomu, aby pracovali sami, žádné výhrady.

Bakunin navrhoval zřídit pomocí tvorby dělnických sdružení průmyslové shromažďování, které by sladilo výrobu s poptávkou po výrobcích. Takové shromažďování by bylo při absenci trhu nezbytné. Poskytováním statistických informací od různých dobrovolných organizací, které by se federovaly, by šlo výrobu specializovat na mezinárodním základě, takže země s vrozenými hospodářskými výhodami by vyráběly co nejefektivněji pro obecné blaho. Pak už podle Bakunina plýtvání, ekonomická krize a stagnace "nebudou dále sužovat lidstvo; emancipace lidské práce obrodí svět." Co se týče otázky politického uspořádání společnosti, Bakunin zdůrazňoval, že by mělo být celé vybudováno takovým způsobem, aby dosahovalo pořádku prostřednictvím realizace svobody na základě federace dobrovolných organizací. Ve všech

Bakunin v kostce

"Vysoko nad ulice Moskvy vzejde z moře krve a ohně hvězda revoluce a změní se v Polárku, která povede osvobozené lidstvo."

Michail Bakunin

PŘEDMLUVA

Cílem tohoto článku není nic víc, než nástin toho, co anarchisté považují za klíčové rysy anarchistických myšlenek Michaila Bakunina. Bakunin byl v socialistickém hnutí 19. století velice vlivný, přesto se jeho myšlenkám po desetiletí spílalo, překrucovaly se, nebo ignorovaly. Při čtení tohoto článku pochopíte, že nám má Bakunin hodně co nabídnout a že jeho názory nejsou vůbec zmatené (jak by nás rádi přesvědčili někteří literáti), a naopak tvoří plně soudržný a dobře podložený myšlenkový systém. Pro detailní, ale obtížnou analýzu Bakuninových revolučních myšlenek doporučujeme knihu Richarda B. Saltmana Sociální a politické myšlení Michaila Bakunina.

TŘÍDA

Bakunin revoluci chápal jako svržení jedné třídy utlačovatelů jinou třídou utlačovaných a jako zničení politické moci v podobě státu a společenské hierarchie. Podle Bakunina se společnost dělí na dvě hlavní třídy, které jsou navzájem zásadně protikladné. Třída utlačovaných – Bakunin ji různě označuje jako obyčejné lidi, lid, masy, nebo dělníky – tvoří velkou většinu obyvatelstva. V "normální" době si sama sebe jakožto třídu neuvědomuje, i když má "instinkt" pro vzpouru a navzdory své neorganizovanosti je plná vitality. Početně mnohem menší třída utlačovatelů si je však vědoma své úlohy a svoji převahu si udržuje cíleným, vzájemně sladěným a jednotným vystupováním. Bakunin trval na tom, že základní rozdíl mezi těmito dvěma třídami spočívá ve vlastnictví a kontrole nad majetkem, který je v nepřiměřeném množství v rukou menšinové třídy kapitalistů. Masy na druhé straně nemohou za své označit téměř nic kromě své schopnosti pracovat.

Bakunin byl natolik inteligentní, aby chápal, že hranice mezi těmito dvěma hlavními třídami není vždy jednoznačná. Zdůrazňoval, že mezi tyto dvě třídy nelze narýsovat pevnou dělící čáru, ale že tak jako u většiny věcí jsou rozdíly nejvíce patrné ve svých extrémech. Mezi těmito extrémy bohatství a moci je celá hierarchie společenských vrstev, které lze určit podle míry, v jaké se navzájem vykořisťují, nebo jsou samy

Ted, když byl marxismus po pádu SSSR a čím dál tím zjevnější korupci v Číně vážně oslaben, mají Bakuninovy myšlenky a revoluční anarchismus nové možnosti. Jestliže se autoritativní státní socialismus ukázal být lidožroutským monstrem, myšlenky libertinského komunismu opět nabízejí věrohodnou alternativu.

Bakunin a jeho následovníci měli mnoho trvalých kvalit, ale nejvíc si musíme cenit jejich skutečné oddanosti revolučnímu svržení kapitalismu a státu. Bakunin byl mnohem víc praktikem než teoretikem, k velkému znepokojení hlav evropských států se pouštěl do skutečných povstání. Malatesta, Machno, Durruti a mnozí bezejmenní bojovníci v této militantní tradici pokračovali. Takzvaní anarchisté, kteří přijímají reformistický přístup, jsou pohanou anarchismu. Buď jsme revolucionáři, nebo zdegenerujeme do neefektivní pasivity.

Bakunin předvídal nebezpečí státního socialismu. Jeho předpovědi o militarizované, zotročené společnosti, ovládané marxistickou vládnoucí třídou se uskutečnily takovým způsobem, který nemohl plně předvídat ani Bakunin. Lenin, Trockij a Stalin svojí arogancí a brutalitou předčili i cary. A Bakuninovo hodnocení se ukázalo jako správné i po desetiletích reformistického socialismu, který často vytvářel vlády. V Británii máme nejzazší možnou urážku pracujících lidí v podobě "socialistických lordů". Za služby kapitalismu se labouristickým poslancům nakonec poskytuje povýšení do šlechtického stavu.

Bakunin bojoval za společnost založenou na spravedlnosti, rovnosti a svobodě. Na rozdíl od politických vůdců levice měl obrovskou důvěru ve spontánní, tvůrčí a revoluční potenciál pracujících lidí. Jeho přesvědčení a činy jsou odrazem tohoto přístupu. Revolucionáři se tak z jeho federalismu, militantnosti a z jeho opovržení státem, který ve dvacátém století nabyl gigantických a nebezpečných rozměrů, mohou naučit mnoha hodnotným věcem. Bakunin nás může naučit mnohému, ale i my musíme rozvíjet své myšlenky tváří v tvář novým výzvám a příležitostem. Musíme si zachovat revoluční jádro jeho myšlenek, ale také mířit vpřed. Takový je Bakuninův odkaz.

S tímto na mysli rozvíjí Anarchist Communist Federation revoluční anarchistickou doktrínu, která, i když se rozhodně zakládá na Bakuninových myšlenkách, jde mnohem dál, aby odpovídala požadavkům dnešního kapitalismu. Ekologická témata, otázky imperialistické nadvlády nad světem, masivní diskriminace žen, automatizace průmyslu, počítačová technologie atd., to vše jsou témata, kterými je třeba se zabývat. Vítejte výzvy!

přeložil Vadim Barák

Vyšlo jako brožura v Nakladatelství Solidarita.

podle brožury vydané Anarchist Communist Federation (Velká Británie, 1993)